

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۱۲/۲۰
تاریخ بررسی مقاله: ۱۳۹۴/۰۱/۰۸
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۰۳/۲۸

مجله دست‌آوردهای روان‌شناسی بالینی
دانشگاه شهید چمران اهواز، بهار و تابستان ۱۳۹۴
دوره‌ی اول، سال ۱، شماره ۱
ص:ص: ۹۳-۱۰۸

بررسی سوگیری حافظه‌ی ضمنی نسبت به پردازش اطلاعات هیجانی منفی و راهبردهای مقابله‌ای در دانشجویان سیگاری و غیرسیگاری

بهرام پیمان‌نیا*

قاسم محمدیاری**

رضا لطیفی***

محسن هاشمی‌نسب****

آرش جواهری*****

چکیده

پژوهش حاضر، با هدف بررسی سوگیری حافظه‌ی ضمنی نسبت به پردازش اطلاعات هیجانی منفی و راهبردهای مقابله‌ای، در دانشجویان سیگاری و غیرسیگاری، انجام گردید. بر این اساس پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی از نوعی علی-مقایسه‌ای است. جامعه آماری آن شامل تمامی دانشجویان پسر ساکن خوابگاه دانشگاه علوم پزشکی تبریز است، بدین منظور ۱۰۰ نفر از دانشجویان سیگاری و ۱۰۰ نفر دانشجوی غیرسیگاری از جامعه مذکور، به صورت نمونه، تصادفی انتخاب شدند. هر دو گروه توسط آزمون‌های تکمیل ریشه کلمه (سوگیری حافظه‌ی ضمنی) و راهبردهای مقابله‌ای لازاروس و فالکمن، مورد ارزیابی قرار گرفتند. داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی و تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که دانشجویان سیگاری نسبت به دانشجویان غیرسیگاری در آزمون تکمیل ریشه کلمه، لغات بیشتری را به شکل هیجان منفی تکمیل

* دانشجوی دکتری تخصصی روان‌شناسی و عضو دفتر استعدادهای درخشان دانشگاه شهید چمران اهواز
(نویسنده مسئول)
bpeymannia@yahoo.com

** مربی گروه روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور تهران

*** کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی کودک و نوجوان، دانشگاه تبریز

**** کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی و عضو دفتر استعدادهای درخشان، دانشگاه تبریز

***** کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی، دانشگاه تبریز

نمودند؛ که حاکی از وجود سوگیری حافظه‌ی ضمنی نسبت به پردازش اطلاعات هیجانی منفی در دانشجویان سیگاری بود. هم‌چنین دانشجویان سیگاری بیشتر از راهبردهای مقابله‌ای هیجان‌مدار، در هنگام مواجهه با مسائل استفاده می‌کنند. در مجموع، این نتایج تلویحات نظری و عملی مهمی در عرصه‌ی پیشگیری از مصرف سیگار در دانشجویان داشته و نشان می‌دهند؛ که سوگیری حافظه‌ی ضمنی نسبت به پردازش اطلاعات هیجانی منفی و چگونگی استفاده از راهبردهای مقابله‌ای؛ به عنوان عوامل زمینه‌ساز، حائز نقش احتمالی در گرایش دانشجویان به مصرف سیگار است.

کلید واژگان: سوگیری حافظه‌ی ضمنی، پردازش اطلاعات هیجانی، راهبردهای مقابله‌ای، سیگار.

مقدمه

مصرف سیگار یکی از خطرناک‌ترین رفتارهای مختل‌کننده سلامتی انسان است و باعث افزایش بیماری‌های گوناگون می‌شود (عزتی و لوپز^۱، ۲۰۰۳). بسیاری از صاحب‌نظران مصرف سیگار را مقدمه‌ای برای روی آوردن به مصرف سایر مواد دانسته و از آن به عنوان دروازه مصرف مواد، یاد می‌کنند (شمید^۲، ۲۰۰۱). سالانه بیش از ۴ میلیون نفر در دنیا در اثر استعمال دخانیات جان خود را از دست می‌دهند و پیش‌بینی‌ها بیان‌گر این نکته هستند که تعداد مرگ‌ومیر ناشی از استعمال دخانیات تا ۲۵ سال آینده به حدود ۱۰ میلیون نفر در سال افزایش پیدا خواهد یافت (گروه‌الم^۳، ۱۹۹۹). متأسفانه مطالعات نشان می‌دهد که شیوع مصرف سیگار در بین جوانان کشورمان ایران سیر فزاینده‌ای دارد (صراف‌زادگان^۴، ۲۰۰۱). این مطالعات نشان می‌دهد که شیوع مصرف سیگار در بین دانشجویان برخی از دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور بیش از ۱۰٪ است (طارمیان، بولهاری، پیروی و قاضی طباطبایی^۵، ۲۰۰۷؛ سید فاضل‌پور، مقدم‌نیا و نصیرزاده^۶، ۱۳۸۳). در مورد مضرات مصرف سیگار باید به این نکته اشاره کرد که پژوهش‌ها نشان می‌دهد مصرف سیگار باعث مشکلات جسمانی از قبیل بیماری‌های قلبی-عروقی، سرطان و سردرد مزمن شده و در بیشتر موارد، این مشکلات منجر به مرگ افراد

-
- 1- Ezzati & Lopez
 - 2- Schmid
 - 3- Grohalm
 - 4- Sarraf-Zadegan
 - 5- Tareimian, Bolhari, Pairavi, & Ghazi Tabatabaeii
 - 6- Sayyed Fazelpour, Moghadamnia, & Nasirzadeh

می‌شود (سیمور^۱، ۲۰۰۳). هم‌چنین سن ابتلا سکتة قلبی با مصرف سیگار بیش‌تر کاهش یافته و باعث تحریک وقایع ایسکمیک حاد^۲ می‌گردد (پارکینز و دیک^۳، ۱۹۸۵ و ویلت، هنکنز و باین^۴، ۱۹۹۷). مطالعات فراوانی راجع به علت‌گرایش دانش‌آموزان و دانشجویان به سیگار در جوامع مختلف انجام شده است برخی از پژوهش‌ها نشان می‌دهند که استرس یا فشار محیطی از جمله عواملی هستند که می‌توانند در شروع سیگار کشیدن یا افزایش مصرف آن دخالت داشته باشند (جونز^۵، ۲۰۰۵؛ بالویچ، وین و فلوری^۶، ۲۰۱۳). اضطراب و نگرانی نسبت به آینده آینده شغلی در بین دانشجویان از مهم‌ترین منابع شناخته شده گرایش به سیگار در این دوره است (گلسمن^۷، ۱۹۹۳). این پژوهش‌ها نشان می‌دهند افراد سیگاری در زندگی خود بیش از افراد غیرسیگاری در معرض استرس‌های بزرگ‌تر و اتفاقات ناگوار زندگی بوده‌اند (وونگنر و آتکینز^۸، ۲۰۰۰). در واقع زمانی که فرد موقعیت محیطی را به عنوان تهدیدکننده، چالش‌انگیز و یا زیان‌آور ادراک کند، و محیط سبب به خطر افتادن منابع فردی وی شود، دچار استرس می‌شود (لازاروس^۹، ۱۹۹۷). هم‌چنین تحقیقات نشان داده است، که احساس ادراک استرس در در سیگاری‌های معمولی بر سیگار کشیدن مقدم است (پروت^{۱۰}، ۱۹۹۴). نتایج پژوهش ناکوئین و گیلبرت^{۱۱} (۱۹۹۶) نیز نشان داد بزرگسالان سیگاری استرس بیشتری را نسبت به افراد غیرسیگاری گزارش می‌کنند و افرادی که ترک سیگار می‌کنند در صورتی که همچنان استرس داشته باشند، دوباره به سیگار کشیدن روی می‌آورند (شیفمن^{۱۲}، ۱۹۸۶). از سوی دیگر مروری بر ادبیات پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که افراد مبتلا به اضطراب و استرس دارای سوگیری حافظه ضمنی نسبت به پردازش لغات تهدیدکننده هستند (فریدمن، تایر و بورکووس^{۱۳}، ۲۰۰۰). اصطلاح حافظه ضمنی برای اولین بار در سال ۱۹۸۵ توسط گراف و

-
- 1- Seymour
 - 2- acute ischemic attack
 - 3- Parkins & Dick
 - 4- Willett, Hennekens, & Bain
 - 5- Jones
 - 6- Balevich, Wein, & Flory
 - 7- Glassman
 - 8- Wongner & Atkins
 - 9- Lazarus
 - 10- Parrot
 - 11- Naquin & Gilbert
 - 12- Shiffman
 - 13- Friedman, Thayer, & Borkovec

شاختر بکار گرفته شد (ترک‌برون، یی، لبر و چان^۱، ۲۰۰۷) و اشاره دارد به خاطراتی که شرکت‌کننده از آن آگاه نیست (گروم^۲، ۱۹۹۹). امیر، بریکس، باور و فرشمن^۳ (۲۰۰۳) از حافظه ضمنی تحت عناوین ظرفیت آزاد خودکار و ناهشیار نیز یاد می‌کند. در مقابل، حافظه‌ی بیانی اشاره به حافظه صریح دارد زیرا نتیجه‌ای از تلاش‌های هشیارانه افراد نسبت به محیط پیرامون خود است (کاپلان و سادوک^۴، ۲۰۰۵). به نظر الدنبرگ، لانچ و کیوستو^۵ (۲۰۰۲) سوگیری حافظه ضمنی و صریح نشانگر دو نوع متفاوت از پردازش هیجانی است، هم‌چنین نتایج برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که اطلاعات هیجانی (مثبت و منفی) به مراتب بیشتر از اطلاعات خنثی به یاد آورده می‌شود (فوره^۶، ۲۰۰۳). در مجموع در گستره متون روان‌شناختی هر نوع بیش برآورد یا کم برآورد در فرآیندهای مختلف کدگذاری، بازیابی یا بازشناسی حافظه، سوگیری حافظه نامیده می‌شود.

یکی دیگر از متغیرهای مؤثر که به نظر می‌رسد می‌تواند در مصرف سیگار نقش داشته باشد، راهبردهای مقابله‌ای افراد در هنگام مواجهه با مسائل و مشکلات است. راهبردهای مقابله‌ای، کوشش‌های فعال یا غیرفعال هستند که در پاسخ به شرایط تهدیدکننده با هدف دفع تهدید و کاهش ناراحتی‌های هیجانی به کار برده می‌شوند (لازاروس، فولکمن^۷، دانکه^۸، شاتر^۹، شاتر^۹، دلونگیس^{۱۰} و همکاران، ۱۹۸۰). وقتی افراد احساس کنند که می‌توانند درباره مشکل یا موقعیت، کاری انجام دهند؛ به احتمال زیاد به مقابله متمرکز بر مشکل دست می‌زنند. اما زمانی که مشکل یا موقعیت را فراتر از توانایی‌های خود تلقی کنند، به احتمال زیاد به مقابله متمرکز بر هیجان دست می‌زنند (کاین، کای، گائو، تانگ، خو و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۰). بررسی انجام شده درباره استرس بر این نکته مهم تأکید دارند که کیفیت رفتار صرفاً ناشی از استرس نیست بلکه آنچه سلامتی رفتار را پیش‌بینی می‌کند شیوه ارزیابی فرد از استرس و روش‌های مقابله آن

- 1- Turk-Browne, Yi, Leber, & Chun
- 2- Groome
- 3- Amir, Briks, Bower & Freshman
- 4- Sadock, Sadock, Kaplan, & Sadock's
- 5- Oldenburg, Lunch, & Kivistoe
- 6- Ferre
- 7- Folkman
- 8- Dunke
- 9- Schetter
- 10- Delongis
- 11- Qian, Cai, Gao, Tang, Xu, & et al

است. در مدل معرفی شده توسط (کوپر^۱)، ۱۹۸۱ به نقل از ایزدی‌خواه، قاسم‌زاده و فدائی، (۱۳۸۰)، فشار روانی حاصل ادراک فرد از موقعیت استرس‌زا است و خود این ارزیابی فرد نتیجه یک دسته از عوامل فردی و برخی مؤلفه‌های محیطی است (بازین، پروچت و فلاین^۲، ۱۹۹۶).

در مجموع با توجه به مبانی نظری و پژوهشی ذکر شده نحوه پردازش اطلاعات در حافظه و چگونگی استفاده از راهبردهای مقابله‌ای حائز نقش و اهمیت برجسته‌ای در تداوم انواع عادات و رفتارهای مخرب در افراد است، زیرا تفکر (قضاوت و حل مسئله) وابسته به حافظه است و سوگیری در حافظه می‌تواند سوگیری در توجه و عملکرد را ایجاد نماید. بر این اساس پژوهشگران با توجه به فقدان پژوهشی از این دست در کشور به دنبال یافتن این پاسخ هستند که آیا سوگیری حافظه ضمنی نسبت به پردازش اطلاعات هیجانی منفی و راهبردهای مقابله‌ای در دانشجویان سیگاری و غیرسیگاری متفاوت است؟

روش

جامعه آماری، نمونه و روش اجرای پژوهش

این پژوهش یک مطالعه توصیفی از نوع علی مقایسه‌ای است. بر این اساس جامعه آماری پژوهش حاضر شامل تمامی دانشجویان شاغل به تحصیل پسر ساکن در خوابگاه‌های دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی تبریز در نیمسال اول ۹۲-۱۳۹۱ بود. که از جامعه مذکور دو گروه ۱۰۰ نفری (مجموعاً ۲۰۰ فرد) دانشجویان سیگاری و غیرسیگاری به عنوان نمونه در دسترس انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند. پس از نمونه‌گیری تصادفی از دانشجویان آزمون تکمیل ریشه کلمات و راهبردهای مقابله‌ای به شرکت‌کنندگان در این دو گروه ارائه شد تا بدان پاسخ دهند. از افراد شرکت‌کننده در پژوهش خواسته شد که با توجه به اهمیت اهداف تحقیق، اطلاعات خواسته شده را با دقت و صداقت در پرسشنامه درج نمایند. شرکت در پژوهش برای دانشجویان اختیاری بوده و به آن‌ها اطمینان داده شد که اطلاعات آنان به صورت محرمانه باقی خواهد ماند، و فقط به صورت گروهی مورد تحلیل قرار خواهد گرفت. در نهایت میانگین نمرات دو گروه در مقیاس تکمیل ریشه کلمات و راهبردهای مقابله‌ای مقایسه شدند.

1- Coper

2- Bazin, Perruchet, & Feline

ابزار پژوهش

پرسشنامه محقق ساخته مصرف سیگار. در این مطالعه سیگاری به فردی اطلاق گردید که طبق تعریف سازمان جهانی بهداشت حداقل ۱۰۰ نخ سیگار در طول عمر خود مصرف کرده باشد (روسو، فاکس و بولز^۱، ۱۹۹۹). بر این اساس با استفاده از یک پرسشنامه محقق ساخته، دانشجویانی که در حال حاضر دچار مصرف سیگار بودند و سابقه مصرف بیش از ۱۰۰ نخ سیگار را داشتند به عنوان شرکت کننده در پژوهش انتخاب شدند.

آزمون تکمیل ریشه کلمات. برای اجرای این نوع آزمون ابتدا واژه‌های گوناگون به شرکت‌کنندگان نشان داده می‌شود. بدون این که شرکت‌کننده آگاهی داشته باشد که بعداً این واژه‌ها را باید یادآوری نماید. سپس ریشه دو یا سه حرفی آن واژه‌ها به شرکت‌کنندگان ارائه می‌شود و از شرکت‌کنندگان خواسته می‌شود که آن واژه‌ها را با اولین واژه مناسبی که به ذهنشان می‌رسد، کامل نمایند پژوهشگران معتقدند که آزمون‌های حافظه ضمنی با کمک گرفتن از اصل تسهیل‌سازی اثر حافظه ضمنی را می‌سنجد که براساس این اصل شرکت‌کنندگان واژه‌هایی که اصل آن واژه‌ها را قبلاً مشاهده کرده باشند، بهتر از مواردی که قبلاً آن‌ها را مشاهده نکرده‌اند به‌طور صحیحی تکمیل خواهند نمود. عموماً ریشه‌های مرتبط با کلمات هدف که در حافظه فعال‌تر هستند و تجزیه شده‌اند با درصد زیادتری کامل خواهند شد (آیسنک و بایرن^۲، ۱۹۹۴؛ ابوالقاسمی و نریمانی، ۱۳۸۵).

دستورالعمل مرحله فراگیری حافظه ضمنی. به شما تعدادی واژه نشان داده خواهد شد، وظیفه شما این خواهد بود که برای هر واژه در ستون‌هایی که به حروف اول و آخر آن واژه مربوط می‌شود یک علامت (*) بگذارید. مثلاً اگر کلمه خشم را دیدید شما باید در ستون‌هایی که حروف خ و م نوشته شده است یک علامت (*) بگذارید.

دستورالعمل مرحله آزمون حافظه ضمنی. واژه‌های ناکاملی که در این صفحات نوشته شده را با اولین واژه مناسبی که به ذهنتان می‌رسد کامل نمایید. توجه داشته باشید که محدودیت زمانی برای این کار ندارید، لذا عجله‌ای در پاسخ دادن به آن‌ها ننمایید.

مواد هیجانی آزمون تکمیل کلمه ریشه. مواد هیجانی لغات استفاده شده در پژوهش

1- Russo, Fox, & Bowles

2- Eysenk & Byrne

حاضر در قالب یک مطالعه مقدماتی، توسط محققین به دست آمد. بدین منظور، ابتدا مجموعه‌ای از لغات هیجانی منفی و خنثی، از تحقیقات مربوط ترجمه شد و لغات حاصله برای ارزش‌گذاری به گروه نمونه ۱۰۰ نفری از افراد غیرسیگاری ارائه شد. از شرکت‌کنندگان خواسته شد که مشخص نمایند کدام یک از لغات خنثی و کدام یک بار هیجانی منفی مثل غمگینی و تهدید دارند. سپس لغات هیجانی منفی جهت ارزش‌گذاری بار هیجانی (بر حسب مقیاس لیکرت در دامنه ۰ تا ۳) به ۱۰۰ نفر شرکت‌کننده دیگر داده شد و لغاتی که بیش‌ترین بار هیجانی را در قالب‌های مذکور داشتند، انتخاب شد. در مجموع ۳۰ واژه با بار هیجانی منفی و ۳۰ واژه خنثی به عنوان واژگان نهایی انتخاب شد. برای برآورد پایایی آزمون، از روش دو نیمه کردن معادل آزمون‌ها استفاده شد و پس از به دست آوردن میزان همبستگی بین دو نیمه آزمون (مقدار همبستگی دو نیمه آزمون ۰/۷۱) با استفاده از فرمول پیشگویی اسپیرمن براون ضریب اعتبار آزمون، ۰/۷۶ محاسبه گردید. همچنین جهت بررسی روایی آزمون واژگان به فاصله چهار هفته با روش اعتبار بازآزمایی به شرکت‌کنندگان ارائه شد و ضریب اعتبار به روش باز آزمایی ۰/۵۲ تا ۰/۷۳ به دست آمد.

پرسشنامه راهبردهای مقابله‌ای لازاروس و فالکمن. پرسشنامه راه‌های مقابله‌ای که توسط لازاروس و فالکمن در سال ۱۹۸۵ تهیه شده است که هشت روش مقابله‌ای مسئله‌مدار و هیجان‌مدار را اندازه‌گیری می‌کند. این الگوهای هشت‌گانه مشتمل بر دو دسته روش‌های مسئله‌مدار (جستجوی حمایت اجتماعی، مسئولیت‌پذیری، مشکل‌گشایی برنامه‌ریزی شده و ارزیابی مجدد مثبت) و هیجان‌محور (رویارویی، دوری‌گزینی، فرار-اجتناب و خویش‌داری) است. آزمودنی به بیشتر سؤالات این پرسشنامه با انتخاب یکی از ۴ گزینه "بکار نبردم"، "تا حدی بکار بردم"، "بیشتر مواقع بکار بردم" و "زیاد به کار بردم" پاسخ می‌دهد که این گزینه‌ها به ترتیب نمره‌ی ۰، ۱، ۲، ۳ می‌گیرند. لازاروس و فالکمن ضریب همسانی درونی ۰/۷۹ تا ۰/۶۶ را برای هر یک از روش‌های مقابله‌ای گزارش کرده‌اند. این پرسشنامه در سال ۱۳۷۳ توسط قدمگاهی و دژکام ترجمه و مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهشگران ضریب همسانی درونی این پرسشنامه را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۶۱ تا ۰/۷۹ و اعتبار بازآزمایی آن را به فاصله چهار هفته ۰/۵۹ تا ۰/۸۳ گزارش کردند (حسینی قدمگاهی، دژکام، بیان‌زاده و فیض^۱، ۱۳۷۷).

یافته‌ها

جدول شماره‌ی ۱ شاخص‌های توصیفی مربوط به متغیرهای مورد بررسی را در گروه دانشجویان سیگاری و غیرسیگاری نشان می‌دهد. در ادامه جدول ۲ آزمون معناداری تحلیل واریانس چند متغیری را نشان می‌دهد.

جدول ۱. آماره‌های توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) مربوط به دانشجویان سیگاری و غیرسیگاری

اختلال	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
لغات هیجانی منفی	دانشجویان غیرسیگاری	۱۰۰	۱۸/۵۶	۳/۲۷	۱۶	۲۲
	دانشجویان سیگاری	۱۰۰	۲۳/۶۰	۳/۲۱	۲۰	۲۵
لغات خنثی	دانشجویان غیرسیگاری	۱۰۰	۱۸/۳۰	۳/۰۲	۱۶	۲۰
	دانشجویان سیگاری	۱۰۰	۱۷/۹۰	۳/۷۹	۱۵	۲۰
راهبرد مقابله مسئله مدار	دانشجویان غیرسیگاری	۱۰۰	۲۸/۱۰	۲/۱۲	۲۷	۳۰
	دانشجویان سیگاری	۱۰۰	۲۴/۱۷	۲/۹۱	۱۹	۲۵
راهبرد مقابله هیجان محور	دانشجویان غیرسیگاری	۱۰۰	۲۱/۳۴	۲/۰۲	۱۸	۲۳
	دانشجویان سیگاری	۱۰۰	۲۷/۲۹	۳/۲۶	۲۱	۲۹

جدول ۲. آزمون معناداری تحلیل واریانس چند متغیری در متغیرهای مورد مطالعه

آزمون	ارزش	F	درجه آزادی درجه آزادی فرضیه	خطا	سطح معنی داری	اندازه اثر
اثر پیلایی ^۱	۰/۴۹۵	۳/۱۹	۷	۹۲	$P \leq ۰/۰۰۱$	۰/۳۸۲
لامبدای ویلکز ^۲	۰/۵۵	۳/۱۹	۷	۹۲	$P \leq ۰/۰۰۱$	۰/۳۸۲
اثر هاتلینگ ^۳	۰/۶۳۲	۳/۱۹	۷	۹۲	$P \leq ۰/۰۰۱$	۰/۳۸۲
بزرگترین ریشه‌ی روی ^۴	۰/۶۳۲	۳/۱۹	۷	۹۲	$P \leq ۰/۰۰۱$	۰/۳۸۲

- 1- Pill's Trace
- 2- Wilk's Lambda
- 3- Hotelling's Trace
- 4- Roy's Largest Root

همان‌طور که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود سطوح معنی‌داری همه آزمون‌ها قابلیت استفاده از تحلیل واریانس چند متغیری (مانوا) را مجاز می‌شمارند. این نتایج نشان می‌دهند که در متغیرهای لغات هیجانی منفی، لغات هیجانی خشی و راهبرد مقابله‌ای بین دانشجویان سیگاری و غیرسیگاری حداقل از نظر یکی از متغیرهای وابسته تفاوت معناداری وجود دارد. مجذور اتا (که در واقع ضریب همبستگی متغیرهای وابسته و عضویت گروهی است) نشان می‌دهد که تفاوت بین دو گروه با توجه به متغیرهای وابسته در مجموع معنادار است و میزان این تفاوت ۳۸ درصد است. یعنی ۳۸ درصد واریانس مربوط به اختلاف بین گروه در تأثیر متغیرهای وابسته می‌باشد. در ادامه برای تعیین تفاوت بین دو گروه در متغیرهای پژوهش، تحلیل واریانس چند متغیری روی متغیرهای وابسته انجام شد. نتایج این تحلیل در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. نتایج تحلیل واریانس چند متغیری دانشجویان با هدف تعیین تفاوت بین دو گروه در متغیرها

شاخص آماری						
منابع تغییرات	متغیرهای وابسته	مجموع مجذورات آزادی	درجه میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری	ضریب اتا
	لغات هیجانی منفی	۳۱/۰۸	۱	۹/۶۱	۰/۰۰۱	۰/۴۰۳
	لغات خشی	۶/۱۷	۱	۱/۵۴۲	۰/۳۱۴	۰/۰۸۹
گروه	راهبرد مقابله مسئله مدار	۲۲/۷۳	۱	۳/۱۸	۰/۰۳۰	۰/۱۸۴
	راهبرد مقابله هیجان محور	۲۴/۸۲	۱	۴/۱۶	۰/۰۰۱	۰/۳۱۲

سؤال پژوهش حاضر، بررسی تفاوت سوگیری حافظه ضمنی و راهبردهای مقابله‌ای در دانشجویان سیگاری و غیرسیگاری بود. همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود بین دو گروه آزمودنی‌ها در متغیرهای لغات هیجانی منفی و راهبرد مقابله‌ای هیجان مدار و راهبرد مقابله‌ای مسئله مدار تفاوت مشاهده می‌شود، اما در لغات هیجانی خشی تفاوت مشاهده نمی‌شود. به عبارتی نتایج فوق حاکی از وجود سوگیری حافظه ضمنی نسبت به پردازش اطلاعات هیجانی منفی و استفاده از راهبردهای مقابله‌ای هیجان مدار در مقابل مسئله مدار در دانشجویان سیگاری است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که سوگیری حافظه ضمنی نسبت به پردازش اطلاعات هیجانی منفی در دانشجویان سیگاری وجود دارد. به عبارت دیگر دانشجویان سیگاری دارای سوگیری حافظه ضمنی نسبت به مواد هیجانی منفی، در مقایسه با دانشجویان غیرسیگاری هستند. این نتایج با پژوهش‌های (گلک، کواچ و اونز^۱، ۲۰۱۳؛ بردلی، مق، ورایت و فیلد^۲، ۲۰۰۳؛ مک کارتی و تامپسن^۳، ۲۰۰۶؛ و حسنی و قان‌دینا جهرمی، ۱۳۹۲) همخوان است. نظریه‌های موجود در مورد پردازش اطلاعات در تداوم انواع عادات و رفتارهای مخرب، فرضیه‌هایی را در مورد عوامل ایجادکننده و تداوم بخش مصرف سیگار ارائه می‌دهند، که حاکی از متفاوت بودن دو نوع پردازش هیجانی مختلف سوگیری حافظه‌ی ضمنی و صریح است (لازاروس و فولکمن، ۱۹۸۴). دیدگاه اول متعلق به بک و کلارک (۱۹۸۸)؛ به نقل از حسنی و راستی) است که نظریه‌ی عاطفه هماهنگ با خلق را مطرح کرده‌اند. براساس این دیدگاه رمزگردانی، ذخیره‌سازی و بازیابی اطلاعات هماهنگ با خلق افراد بهتر صورت می‌پذیرد. در دیدگاه دوم براساس نظریه‌ی شبکه‌ی تداعی^۴ باور (۱۹۸۱) حالت‌های عاطفی با رویدادهای مرتبط با خود، یک شبکه‌ی تداعی تشکیل می‌دهند. بر این اساس وقتی افراد در همان حالت عاطفی قرار بگیرند آن رویدادها را بهتر به خاطر می‌آورند. در مجموع، هر دو نظریه معتقدند که سوگیری حافظه براساس اختلال هیجانی خاص در جهت همان اطلاعات هیجانی و منطبق با خلق وجود دارد. هم‌چنین، این سوگیری در سراسر مسیر پردازش اطلاعات شامل فرآیندهای توجه، پیش توجه، حافظه، قضاوت و تفسیر صورت می‌گیرد. بر این اساس وجود سوگیری در حافظه ضمنی دانشجویان سیگاری نشان می‌دهد همه اطلاعات به یک شیوه و به صورت هم عرض پردازش نمی‌شوند. در نتیجه فقط اطلاعات معینی می‌تواند جذب ساختارهای موجود در حافظه بلند مدت افراد گردند. اگر سوگیری در مورد اطلاعات هیجانی منفی باشد، در آن صورت انتظار می‌رود ساختارهای مرتبط با آن به آسانی توسط اطلاعات تأییدکننده، فعال و تقویت شوند (گسپ^۵، ۲۰۰۴) و در نتیجه این امر احتمالاً موجب افزایش

-
- 1- Glock, Kovacs, & Unz
 - 2- Bradley, Mogg, Wright, & Field
 - 3- McCarthy & Thompsen
 - 4- associative-memory networks
 - 5- Gassp

هیجان‌ات منفی و ادامه مصرف سیگار خواهد شد.

دیگر یافته‌های پژوهش نشان داد که دانشجویان سیگاری نسبت به دانشجویان غیرسیگاری بیشتر از راهبردهای مقابله‌ای هیجان محور استفاده می‌کنند. در حالی که دانشجویان غیرسیگاری بیشتر از راهبردهای مقابله‌ای مسئله مدار استفاده می‌کنند. این یافته‌ها با مطالعات پیشین که نشان می‌دهند افرادی که راهبردهای حل مسئله ضعیفی دارند در مقابله با دشواری‌های روزمره زندگی به راهبردهای مقابله‌ای هیجان محور و سوء مصرف مواد مخدر پناه می‌برند، هم سو هستند (فنهمل و دیچونگ^۱، ۲۰۱۳؛ سیمونز و کاروی^۲، ۲۰۰۵؛ شعاع کاظمی^۳، ۱۳۸۵؛ مولیس و چاپمن^۴، ۲۰۰۰). امروزه ریشه بسیاری از اختلال‌های روانی و مشکلات رفتاری، از جمله رفتارهای اعتیادآور، ناشی از ناتوانی افراد در تحلیل صحیح خود و موقعیت خویش و نیز بی‌کفایتی افراد در رویارویی با موقعیت‌های دشوار است (پاول و آنرایت^۵، ۱۹۹۰ ترجمه بخشی‌پور رودسری و صبوری، ۱۳۷۷). در تبیین این نتایج می‌توان گفت: عوامل فردی مؤثر بر ارزیابی موقعیت‌دربگیرنده مواردی است که کلیت فرد را شکل می‌دهد مانند حافظه، افکار، نگرش‌ها، تجربیات گذشته فرد، خلق و ساختمان بدنی فرد. این ارزیابی و ادراک به نوبه خود بر وضعیت فردی حاصل از فشار روانی تأثیر می‌گذارد که نتیجه آن بروز نشانه‌های مختلف بدنی، شناختی و رفتاری است. عوامل محیطی نیز با عوامل درونی در تعامل بوده و شامل رویدادهای زندگی، محیط اجتماعی، محیط شغلی و محیط طبیعی است. فرد یا سیستم می‌کوشد با واکنش در برابر وضعیت فشارزا به وضعیت تعادل دوباره برسد (روحسنو، مونتی، مارتین، میشل و آبرامز^۶، ۲۰۰۰). لازاروس و فالکمن بیان می‌کنند که اگر افراد استرسورها را قابل کنترل بدانند، بیشتر از راهبردهای مقابله مسئله مدار استفاده می‌کنند و در غیر این صورت به راهبردهای مقابله هیجان مدار روی می‌آورند (گلسمن^۷، ۱۹۹۳). بر این اساس به نظر می‌رسد سوگیری حافظه ضمنی نسبت به پردازش اطلاعات منفی از سوی دانشجویان سیگاری به عنوان ابزار غیرقابل انعطاف مقابله، به کار گرفته می‌شود و این زمانی

-
- 1- Van Hemel & DeJong
 - 2- Simons & Carvey
 - 3- Shoakazemi
 - 4- Mullis & Chapman
 - 5- Powell, Anrayt, & Simon
 - 6- Rohsenow, Monti, Martin, Abrams, & Michalec
 - 7- Glassman

مشکل‌ساز می‌شود که عقاید منفی درباره غیرقابل کنترل بودن و خطر نگران بودن موقعیت، گسترش می‌یابد و در نتیجه منجر به راهبردهای کنترل غیرمفید از جمله راهبردهای مقابله‌ای هیجان‌مدار می‌شود (روحسنو و همکاران، ۲۰۰۰). در چنین شرایطی احتمالاً افراد سیگاری برای دوری از مشکلات، دشواری‌ها و چالش‌های روزمره زندگی به سیگار پناه می‌برند و سعی می‌کنند با استفاده از آن نه تنها از مشکلات دور شوند؛ بلکه اوقات لذت بخشی برای خود فراهم کنند (آرملی، کارنی، تنن، آفلک و اونیل^۱، ۲۰۰۲ و واتر، کارتر، رابینسون، ویترا، لام^۲ و همکاران، ۲۰۰۷).

از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به استفاده از ابزارهای خود گزارش دهی برای ارزیابی شرکت‌کنندگان، حجم جامعه محدود (دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تبریز) و نمونه‌گیری در دسترس اشاره کرد. هم‌چنین می‌توان به این نکته اشاره کرد که این پژوهش صرفاً بر روی دانشجویان پسر ساکن خوابگاه دانشگاه علوم پزشکی تبریز صورت گرفت و دانشجویان دختر به دلیل عدم همکاری مسئولین خوابگاه دخترانه مورد بررسی قرار نگرفتند. که این خود یکی از محدودیت‌های اساسی پژوهش است زیرا نمی‌توان نتایج پژوهش را با جامعه دانشجویان دختر مقایسه کرد. علاوه بر این فقدان پیشینه مطالعاتی در زمینه سوگیری حافظه و مصرف سیگار از دیگر محدودیت‌های پژوهشگر بود. اگرچه یکی از نقاط قوت این پژوهش نبود مشابه داخلی آن است، لیکن این نقطه‌ی قوت خود محدودیتی در راستای تدوین یافته‌های نظری و دستاوردهای پژوهشی بود. از آنجا که اجرای پژوهش‌های مشابه با استفاده از نمونه‌های گسترده دانشگاه‌های مختلف کشور و در جمعیت عمومی می‌تواند تکرارپذیری یافته‌های پژوهش حاضر را مورد بررسی قرار دهد لذا پیشنهاد می‌شود چنین پژوهش‌هایی در آینده به صورت همزمان میان هر دو جنسیت انجام پذیرد.

1- Armeli, Carney, Tennen, Affleck, & O'Neil

2- Waters, Carter, Robinson, Wetter, Lam, & et al

منابع

فارسی

- ابوقاسمی، عباس و نریمانی، محمدمهدی (۱۳۸۵). *آزمون‌های روان‌شناختی، ویراست نخست*. انتشارات باغ رضوان.
- ایزدی‌خواه، زهرا؛ قاسم‌زاده، حبیب‌اله؛ و فدایی، فرید (۱۳۸۰). بررسی سوگیری حافظه آشکار در ویژگی اضطراب و اختلال وسواسی اجباری. *فصلنامه اندیشه و رفتار*، ۳، ۶۹-۵۶.
- پاول، ترو ورجی و انرایت سیمون جی (۱۹۹۰). فشار روانی، اضطراب و راههای مقابله با آن. ترجمه عباس بخشی‌پور رودسری و حسن صبوری مقدم (۱۳۷۷). انتشارات آستان قدس رضوی شرکت به نشر.
- حسینی، جعفر و قائدنیای جهرمی، علی (۱۳۹۲). سوگیر حافظه صریح و ضمنی در افراد مبتلا به سومصرف موادافیونی، ترک کرده و بهنجار. *فصلنامه اعتیاد پژوهی سومصرف مواد*، ۷ (۲۳): ۱۴۲-۱۲۸.
- حسینی قدمگاهی، جواد؛ دژکام، محمود؛ بیان‌زاده، سیداکبر؛ و فیض، ابولحسن (۱۳۷۷). کیفیت روابط اجتماعی، میزان استرس و راهبردهای مقابله با آن در بیماران عروقی قلبی. *روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، ۱۳، ۲۴-۱۴.
- سیدفاضل‌پور، سیده‌فاطمه؛ مقدم‌نیا، محمدتقی؛ و نصیرزاده، فیروز (۱۳۸۳). بررسی نگرش دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گیلان در ارتباط با سیگار کشیدن. *پزشکی قانونی*، ۳۳، ۲۹-۲۵.
- شعاع کاظمی، مهرانگیز (۱۳۸۵). بررسی مقایسه‌ای رابطه بین راهبردهای مقابله‌ای و نگرش نسبت به مصرف مواد در معتادان. *اعتیاد پژوهی*، ۲ (۷): ۹۰-۷۹.

لاتین

- Amir, N., Briks, J., Bower, E., & Freshman, M. (2003) Implicit memory bias for negative social interactions in social anxiety. *Cognition and Emotion*, 17, 567-583.
- Armeli, S. Carney, A. M., Tennen, H., Affleck, G., & O'Neil, P. T.

- (2002). Stress and alcohol use: A daily process examination. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 979-994.
- Balevich, E. C., Wein, N. D., & Flory, J. D. (2013). Cigarette smoking and measures of impulsivity in a college sample. *Subst Abus*, 34 (3), 256-62.
- Bradley, B. P., Mogg, K., Wright, T., & Field, M. (2003). Attention bias in drug dependence: Vigilance for cigarette-related cues in smokers. *Psychology of Addictive Behaviors*, 17, 66-72.
- Eysenk, M. W., & Byrne, A. (1994). Implicit memory bias, explicit memory bias, and anxiety. *Cognition and Emotion*, 8 (5), 415-531.
- Ezzati, M., & Lopez, A. D. (2003). Measuring the accumulated hazards of smoking: global and regional estimates for 2000. *Tob Control*, 12, 79-85.
- Ferre, P. (2003). Effects of level of processing on memory for affectively valence words. *Cognition and Emotion*, 17, 859-880.
- Friedman, B. H., Thayer, I. F., & Borkovec T. D. (2000). Explicit memory bias for threat words in generalized anxiety disorder. *Behavior Therapy*, 31, 754-756.
- Gadhamgahi, J. H., Dezhkam, M., Behroziyan, A., & Feiz, A. (1998). Quality of social relationships, stress and coping strategies in patient with coronary heart. *J Thought Behav Clin Psychol*, 4 (1), 1-12.
- Gassp, M. R. (2004). Coping style of substance- abuse patients. *Journal of Clinical Psychology*, 69 (12), 321-334.
- Glassman, A. H. (1993). Cigarette smoking: implications for psychiatric illness. *Am J Psychiatry*, 150, 546-53.
- Glock, S., Kovacs, C., & Unz, D. (2013). Implicit attitudes toward smoking: how the smell of cigarettes influences responses of college-age smokers and non smokers. *J Health Psychology*, 19 (5), 629-41. doi:10.1177/1359105313476974.
- Grohalm, B. (1999). *Leave the pack blind, some facts on global tobacco use*. WHO, 10-11.
- Groome, D. (1999). *An introduction to cognitive psychology: process and disorders*. Psychology Press Ltd, UK.
- Jones, L. R. (2005). *Gender and ethnic differences in perceived stress as a predictor of smoking behaviors in rural adolescents*. A

dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy at Virginia Commonwealth University, 32-40.

- Lazarus, R. (1977). *In stress and Coping: An anthology*. New York: Columbia University Press, 14-16.
- Lazarus, R. S., Folkman, S., Dunke, L., Schetter, C., DeLongis, A., & Gruen, R. G. (1980). Dynamics of stressful encounter: cognitive appraisal, coping and encounter outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 992-1003.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer Publishing.
- McCarthy, D. M., & Thompson, D. M. (2006). Implicit and explicit measures of alcohol and smoking cognitions. *Psychol Addict Behav*, 20, 436-44. doi:10.1037/0893-164X.20.4.436
- Mullis, R. L., & Chapman, P. (2000). Age, gender, and self-esteem differences in adolescent coping styles. *Journal of Social Psychology*, 140, 539-541.
- Naquin, M. R., & Gilbert, G. G. (1996). College students' smoking, perceived stress and coping styles. *J Drug Educ*, 26 (4), 367-76.
- Oldenburg, C., Lunch, L., & Kivistoe, P. (2002). Explicit and implicit memory, trait anxiety, and depressive coping style. *Personality and Individual Differences*, 32, 107-119.
- Parrot, A. C. (1994a). Individual differences in stress and arousal during cigarette smoking. *Psychopharmacology (Belt)*, 115 (3), 389-96.
- Qian, J., Cai, M., Gao, J., Tang, S., Xu, L., & Critchley, J. A. (2010). *Trends in smoking and quitting in China from 1993 to 2003: national health service survey data*. Bulletin of the world health organization. Published Online, 16 April.
- Rohsenow, D. J., Monti, P., Martin, R. A., Michalec, E., & Abrams, D. B. (2000). Brief coping skills treatment for Cocaine abuse: 12 month substance use outcomes. *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 68, 515-520.
- Russo, R., Fox, E., & Bowles, R. J. (1999). On state of implicit memory bias in anxiety. *Cognition and Emotion*, 13 (4), 435-456.
- Kaplan, H., & Sadock, B. (2005). *Comprehensive text book of psychiatry*. 8th edition, Lippincott Williams & Wilkins.

- Sarraf-Zadegan, N. (2001). Tobacco control and prevention program among Iranian women and adolescents. *European Journal Public Health*, 4 (5), 1017-24.
- Sayyed Fazelpour, S. F., Moghadamnia, M. t., & Nasirzadeh, F. (2004). Study on attitude of students in Guilin university of medical sciences toward smoking. *Sci J Forensic Med*, 10 (33), 25-9.
- Schmid, H. (2001). Predictors of cigarette smoking by young adults and readiness to change. *Substance Use Misuse*, 36 (11), 1519-42.
- Shiffman, S. (1986). Cluster-analytic classification of smoking relapse episodes. *Addict Behav*, 11 (3), 295-307.
- Simons, S., & Carvey, B. (2005). attitudes toward marijuana use and drug. *Free experience*, 16 (2), 231-242.
- Taremian, F., Bolhari, J., Pairavi, H., & Ghazi Tabatabaeii, M. (2007). The prevalence of drug abuse among university students in Tehran. *Iran Journal Psychiatry Clinical Psychology*, 13 (4), 335-42.
- Turk-Browne, N. B., Yi, D. J., Leber, A. B., & Chun, M. M. (2007). Visual quality determines the direction of neural repetition effects. *Cerebral Cortex*, 17, 425-433.
- Van Hemel-Ruiter, M. E., deJong, P. J., Oldehinke, I. A. J., Ostafin, & B. D. (2013). Reward-related attention biases and adolescent substance use, the TRAIL study. *Psychology Addictive Behaviors*, 27, 142-50. doi:10.1037/a0028271
- Waters, A. J., Carter, B. L., Robinson, J. D., Wetter, D. W., Lam, C. Y., & Cinciripini, P. M. (2007). Implicit attitudes to smoking are associated with craving and dependence. *Drug Alcohol Depend*, 91, 178-86. doi:10.1016/j.drugalcdep.05.024.
- Willett, W., Hennekens, C. H., & Bain, C. H. (1997). Cigarette smoking and non fetal myocardial infarction in women. *Am J Epidermal*, 113 (5), 575-581.
- Wongner, E. F., & Atkins, J. H. (2000). Smoking among teenage girls, J child, adolescent substance. *A Buse*, 9, 93-110.